וישב ג

א. אין פסוק[1] „ויאמר לו (ישראל צו יוסף) לך נא ראה את שלום אחיך גו׳ וישלחהו גו׳ ויבא שכמה״, שטעלט זיך רש״י אויף „ויבא שכמה״, און איז מפרש: מקום מוכן לפורעניות כו׳ (כדלקמן סעיף ג׳).

דאַרף מען פאַרשטיין: וואָס איז דאָ שוועך אין פשוטו של מקרא וואָס צוליב דעם דאַרף רש״י מפרש זיין אַז שכם איז אַ „מקום מוכן לפורעניות כו״[2]?

מפרשים[3] לערנען, אַז וויבאַלד עס שטייט שוין פריער[4] „הלא אחיך רועים בשכם״, איז ניט נויטיק אַז דער פסוק זאָל נאָכאַמאָל אויסטייטשן „(ויבא) שכמה״, עס האָט נאָר געדאַרפט שטיין „ויבא שמה״[5] (און מ׳וואָלט געוואוסט אַז עס מיינט שכם); פון דעם וואָס דער פסוק איז מדגיש „ויבא שכמה״ איז משמע, אַז דערמיט ווערט געמיינט „שכם[6] הידוע, המוכן לפורעניות״.

ע״פ פשוטו איז אַבער שוועך צו זאָגן אַז דאָס איז רש״י אויסן צו באַווײַזן, ווייל:

(א) מ׳געפינט[7] בכמה מקומות אַז דער פסוק חזר״ט איבער דעם נאָמען פון אַן אָרט און איז זיך ניט מסתפק מיטן וואָרט „שם״, ולדוגמא אין אונזער פרשה[8]: „ויתנהו אל בית הסהר .. ויהי שם[9] בבית הסהר .. את כל האסירים אשר בבית הסהר גו״. ד.ה. אַז אין דרך הפשט איז עס קיין תמי׳ ניט וואָס דער פסוק זאָגט באופן ברור און חזר״ט איבער נאָכאַמאָל דעם שם המקום.

(ב) אויב ביי רש״י איז קשה כנ״ל, האָט ער דאָס געדאַרפט באַווײַזן אין דעם פריערדיקן פסוק[10] — „ויאמר ישראל .. הלוא אחיך רועים בשכם גו״ — וואָס שוין דאָרטן איז לכאורה ניט נויטיק אויסצוטייטשן אַז „רועים בשכם״, ווייל עס שטייט שוין פריער[11] „וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם״[12] (און

---

1) פרשתנו לז, יד.

2) ברע״ב כאן „דדריש שכמה כמו שכמה מלשון (הושע ו, ט) דרך ירצחו שכמה שהוא לשון פורעניות״ (וראה מדרש שכל טוב כאן), ובביאורי מהראי״ (הובא גם בצידה לדרך: דנפקא לי׳ ממשמעות המלה גופי׳..) דשכם לשון חלק הוא כדפרש״י בפ׳ ויחי .. וכל חלוקה מוכן לפורעניות — אבל ע״ד הפשט: א) צ״ל הכרח בפשט״מ לדרוש השם [וכדמוכח בנדר״ד גופא — שרש״י לא פירש „מקום מוכן לפורעניות״ — לעיל פסוק יב־יג], ב) הכתובים דהושע ודויחי ושכל חלוקה כו׳ — לא נרמזו כלל בפרש״י.

3) רא״ם, גור״א, דבק טוב ועוד. וראה מנחה בלולה כאן.

4) פסוק יג.

5) ובלבוש האורה כאן: למה כתב שכמה בה״א בסופה .. מיתרת הי״א דויבא שכם ג״כ הי׳ משמעו כמו ויבא לשכם כו׳, ע״ש.

6) לשון הרא״ם. וראה לבוש שם.

7) ועד״ז קשה על תירוץ הלבוש (שבהערה 5) — כי ברוב המקומות שנאמר ה״א בסופה (או למ״ד בתחלתה), גם בלעדי ההי״א (או הלמ״ד) „הי׳ משמעו כמו (ויבא) ל..״. וראה פרש״י וישלח לג, יח.

8) לט, כ־כב. וראה לקמן פסוק יז: וימצאם בדותן. פסוק כט. ובכ״מ.

9) היינו שלא זו בלבד שלא מסתפק ב„שם״, אלא שאומר שניחם — „שם בבית הסהר״!

10) ובלקח טוב לעיל פסוק יב: בשכם, מקום מזומן לפורעניות.

11) פסוק יב.

12) אלא שבזה אפשר לתרץ, ובהקדים: למה מספר הכתוב שאחי יוסף היו רועים בשכם•? והביאור — שבזה מתורצת התמי׳: למה שלח יעקב

•) קושיא ממש אינה — כי י״ל שכן דרך הכתובים. ע״ד לקמן סעיף ב׳.

אויך דאָ וואָלט געווען געגוג וועג ער זאָגט[13] נאָר „לכה ואשלחך אל אחיך", וכיו"ב).

(ג) לפ"ז האָט רש"י געדאַרפט מעתיק זיין אין דעם דבור המתחיל נאָר דעם וואָרט „שכמה" — ניט (אויך) „ויבא".

ב. אַנדערע מפרשים[14] לערנען, אַז רש"י איז דאָ אויסן צו מסביר זיין פאַר־וואָס עס דאַרפן בכלל שטיין די ווערטער „ויבא שכמה" — למאי נפקא מינה וואו ס'איז געווען דער „וימצאהו איש גו"? — איז רש"י מפרש אַז דאָס איז צוליב דעם וואָס שכם איז אַ „מקום מוכן לפורעניות כו".

אָבער אויך דער פירוש איז בפשטות ניט מובן: וויבאַלד דער פסוק דער־ציילט אַז אחי יוסף זיינען געווען אין שכם און אַז צו זיי האָט יעקב געשיקט יוסף'ן — איז פשוט אַז ס'איז דרך הכתוב צו דערציילן אַז יוסף איז גע־גאַנגען דאָרט וואו מ'האָט אים גע־שיקט[15] — אין שכם.

נאָכמער: אין די וויטערדיקע פסו־קים[16] ווערט דערציילט ווי יוסף איז געווען „תועה בשדה" און האָט געזאָגט צום „איש" אַז „אחי אנכי מבקש" און „ויאמר האיש נסעו מזה גו" — איז פשוט אַז צוליבן המשך הסיפור מוז פריער דערמאָנט ווערן אין פסוק אַז יוסף איז אַנגעקומען אין שכם (אַנדערש פאָסט ניט דער המשך — „תועה בשדה .. אחי אנכי מבקש" און „נסעו מזה").

ג. וויטער איז רש"י ממשיך: שם קלקלו השבטים שם ענו את דינה שם נחלקה מלכות בית דוד שנאמר[17] וילך רחבעם שכמה.

דאָרף מען פאַרשטיין:

(א) דעם סדר ה„פורעניות" אין פרש"י: דער מאורע פון „ענו את דינה" איז געווען פריער ווי דאָס וואָס „קלקלו השבטים" — האָט דאָך רש"י זיי גע־דאַרפט שטעלן לויטן סדר הזמנים ווי זיי האָבן געטראָפן[18].

(ב) נאָכמער: דער מקור פון דעם

את יוסף לראות את שלום אחיו דוקא עתה — והרי, כל רעית צאן היא בריחוק מקום מהעיר. ובפרט שהיו ליעקב צאן רבות. וראה לעיל (לו, ז): ולא יכלה גר' מפני מקניהם. ומתורץ זה ע"י ההדגשה שהיו רועים בשכם, שהי' מקום סכנה ליעקב ובניו כמסופר לעיל (וישלח לד, ל. וראה שם לה, ה) ומצד הדאגה כו' שלחו לראות שלומם, כמ"ש במפרשים (ראה ראב"ע הובא ברבותינו בעה"ת הדר זקנים, רשב"ם, חזקוני, רלב"ג ועוד). וי"ל שלשיטת רש"י פשוט הוא כ"כ שאי"צ לפרשו [וי"ל שמודגש בלשון הכתוב גופא „הלא אחיך גו" — דלכאורה תיבת „הלא" מיותרת] —

ולכן מוסיף הכתוב גם כאן (בדברי יעקב „לכה ואשלחך גו") „אחיך רועים בשכם".

13) ואף שזה מדברי יעקב (ולא סיפור הכתוב) — הרי בפשטות לא נכתבו בתורה כל פרטי הדיבור כ"א מה שנוגע להסיפור.

14) מהרש"ל הובא בשפ"ח. דברי דוד (להט"ז).

15) ראה חיי שרה כד, י. תולדות כח, ה. ועוד. וראה אוה"ח כאן.

16) טז־יז.

17) דה"ב י, א. וצע"ק למה לא הביא רש"י הכתוב (שלפניו) דמלכים־א יב, א — כבסנהדרין קב, א*. ובתנחומא פרשתנו (ב) מביא הכתוב „ויבן ירבעם את שכם גו" (מ"א שם, כה). ואולי הוא להדגיש שגם שם נאמר „שכמה" שמורה שהוא מקום מוכן לפורעניות (ובפרט לפירוש הלבוש דלעיל הערה 5).

18) ונוסף ע"ז שאינו לפי סדר הזמנים — הרי לכאורה: (א) מתאים יותר להתחיל בפורעניות שהייתה בפועל לפני ויבוא שכמה ומכירת יוסף — „ענו את דינה" — שמשום זה הוא מקום מוכן (מכבר) לפורעניות. (ב) אין שייך לומר דבשכם אירע מכירת יוסף מפני שהוא מקום מוכן לפורעניות, והרא"ר הראשונה ע"ז (שהוא מוכן לפורעניות) — כי שם אירע הפורעניות דמכירת יוסף!

*) ובדק"ס לסנהדרין שם מביא גירסא שגם בגמרא הובא הכתוב דדה"י.

פירוש רש"י איז אין גמרא[19] און אין תנחומא[20], און דאָרטן שטייען זיי טאָקע לויטן סדר ווי זיי האָבן געטראָפן („ענו את דינה" קומט צום ערשטן) — פאַר־וואָס איז רש"י משנה און מהפך דעם סדר!

(ג) אין גמרא און אין תנחומא איז דער לשון „בשכם מכרו (אחיו) את יוסף" — וואָס איז דער טעם וואָס רש"י איז משנה און שרייבט „שם קלקלו השבטים"?

ולכאורה, אדרבה: דער לשון „קלקול" איז מתאים אויך ביי ניט קיין האָרבן ענין [ע"ד ווי רש"י זאָגט פריער[21] וועגן ראובן אַז „אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור"]: און ווי‌באַלד אַז דאָ רעדט זיך וועגן מכירת יוסף, וואָס איז געווען אַן ענין חמור[22], פאַרוואָס זאָגט רש"י אַז „שם (איז מערניט וואָס) קלקלו השבטים"?

(ד) מ'געפינט אין נביאים (פאַר דעם סיפור פון „וילך רחבעם שכמה") נאָך אַן ענין פון פורעניות וואָס האָט געטראָפן אין שכם: וילך אבימלך בן ירובעל שכמה .. ויהרוג את אחיו גו'[23] — פאַר־וואָס ברענגט ניט רש"י די פורעניות[24]?

[מ'קען ניט זאָגן אַז דאָס איז דערפאַר וואָס דאָס איז ניט געווען קיין פור־ענויות פאַר כלל ישראל — ווייל אויך „ענו את דינה" איז געווען נוגע נאָר צו אַ פרט].

(ה) לאידך — מען געפינט, אַז אין שכם זיינען פאַרגעקומען אויך גוטע זאַכן, ווי רש"י האָט שוין פריער[25] אַראָפגעברענגט, אַז אין שכם „קבלו ישראל שבועת התורה" [און ווי דער־ציילט אין נביאים[26] ווי יהושע האָט אין שכם געמאַכט אַ כריתות ברית מיט אידן אויף קיום התומ"צ]: דאָרט האָט אברהם געהערט פון אויבערשטן וועגן „בשורת הזרע" און „בשורת א"י"[27] — היינט וואָס איז דער הכרח אין פשוטו של מקרא אַז שכם איז אַ מקום מוכן לפור־ענויות דוקא?

ד. דאָס וואָס רש"י זאָגט „שם קלקלו השבטים" און ניט „מכרו (אחיו) את יוסף" — קען מען מסביר זיין, אַז רש"י גייט בזה לשיטתו בפירושו על התורה:

אויף „נלכה דותינה"[28] טייטשט רש"י: „לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם, ולפי פשוטו שם מקום הוא ואין מקרא יוצא מידי פשוטו". דאָס וואָס רש"י איז מוסיף נאָך ביידע פירושים „ואין מקרא יוצא מידי פשוטו" — וואָס מ'געפינט ניט (בכלל) אין אַנדערע ערטער וואו ער ברענגט צוויי פירושים (לויט „אגדה" און לויט „פשוטו") — איז כוונתו צו מסביר זיין[29], אַז אויך לויטן ערשטן פירוש איז „אין מקרא יוצא מידי פשוטו" און דותן איז „שם מקום": ד.ה. (ווי מפרשים[30] זיינען מסביר) אַז אין „נלכה דותינה" זיינען דאָ ביידע ענינים:

19) סנהדרין שם.
20) שם.
21) וישלח לה, כג. ובפרש"י שם, כב (בפי' הב'): שלא חטא ראובן.
22) ובלשון הכתוב (ויחי נ, יז): פשע אחיך גו'.
23) שופטים ט, א ואילך. ועי"ש בכל הקאפיטל.
24) וכן יש להקשות למה לא הובא בסנהדרין ותנחומא שם. — אלא שהתירוץ בפרש"י צ"ל ע"ד הפשט.
25) לך יב, ו. וראה גם פרש"י ראה יא, ל.
26) יהושע כד, א ואילך. וראה שם ח, ל ואילך.
27) לשון רש"י לך שם, ז. ולהעיר שזו פעם הראשונה שנאמר „וירא ה' אל אברם".
28) לקמן פסוק יז.
29) כמ"ש בדברי דוד שם.
30) רמב"ן שם. דברי דוד שם. וראה אברבנאל שם.

(א) שם מקום הוא — אז אחי יוסף זיינען פון שכם אוועק אין דעם ארט דותן, און (ב) אז זייער גיין איז געווען „לבקש לך נכלי דתות כו׳״.

קומט אויס, אז לשיטת רש״י בפירושו עה״ת — פשוטו של מקרא — איז מכירת יוסף (לויט ביידע פירושים) ניט געווען אין שכם[31] נאר אין דותן. ובמילא קען רש״י ניט זאגן דעם זעלבן לשון ווי אין גמרא אז תנחומא — „בשכם מכרו (אחיו) את יוסף״.

[אין זיין פירוש על הש״ס[32], באַ־ווארנט רש״י די קשיא און איז מפרש: ודותן דכתיב בקרא היינו כפר הסמוך לשכם ונקראת על שם שכם[33]. א״נ כמדרשו שהיו דנין עליו להרגו (און ווי ער איז מפרש במק״א[34] אז (לויט דעם מדרש) — „דותן אינה מקום״) — אבער לויט פשוטו של מקרא, איז דותן „שם מקום הוא״[35]; און עס איז ניט מסתבר אז שכם זאל זיין „מוכן לפורעניות״ מצד די פורעניות וואס זיינען פארגעקומען אין א כפר סמוך לשכם (אויך: ווי׳באלד דער פסוק איז מדגיש אז דאס איז א צוויי־טער ארט — „נסעו מזה גו׳ נלכה דותינה״ — איז שווער צו זאגן אין פשש״מ אז דאס איז געווען (א „כפר הסמוך לשכם״ וואס אין)[36] „נקראת על שם שכם״])

און דעריבער איז רש״י מפרש אז „שם (אין שכם) קלקלו השבטים״ — ניט די מכירה, נאר אן ענין (קל מזה) פון קלקול.

מ׳דארף אבער פארשטיין: ווי׳באלד מכירת יוסף איז געווען (ניט שם, נאר) אין דותן, וואס מיינט רש״י מיט „שם קלקלו השבטים״?

ה. איז דער ביאור בכל זה:

אין פשטות לערנט מען דעם פשט אינעם מרז״ל „מקום מוכן לפורעניות״, אז יוסף איז געקומען אין ארט וואס איז געווען „מוכן לפורעניות״[37] בכלל (ווי דער המשך המאמר וואו מ׳רעכנט אויס די פורעניות וואס האבן דארטן פאסירט), און דעריבער האט אויך מיט אים דארט פאסירט א זאך פון פור־ענויות — זיין מכירה.

כדי צו באווארענען, אז ניט דאס איז זיין כוונה אין פשט פון „מקום מוכן לפורעניות״, איז רש״י משנה דעם סדר פון די פורעניות און שטעלט צום אנהויב „שם קלקלו השבטים״, וואס דאס איז טאקע די מאורע של „פורעניות״ וועגן וועלכער עס רעדט זיך דא אין די פסוקים, בנוגע צו יוסף׳ן —

וואס דערמיט מאכט רש״י קלאר, אז מיט „מקום מוכן לפורעניות״ מיינט ער בנוגע לפרט — נאר בשייכות צו יוסף אין צוזאמנהאנג מיט זיין מכירה. ד.ה. אז קומענדיק אין שכם האט דארט זיך אנגעהויבן (די הכנה צו) זיין פורעניות,

31) בפרש״י יהושע (כד, לב) „משכם גבוהו כו׳״ [והוא ע״פ מרז״ל סוטה יג, ב] — אבל כמדובר כמה פעמים, פרש״י לנ״ך אינו מדייק כ״כ שיהי׳ ע״ד הפשט — כמו בפירושו עה״ת. ולהעיר מפרש״י ויחי (מח, כב) „וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה ואיזו זו שכם כו׳״ — ולפ״ז אין הכרח לתירוץ „משכם גבוהו כו׳״, כי מעיקרא אין מקום להקושיא (שבסוטה שם) „מאי שנא (שקברו) בשכם״.

32) סנהדרין שם ד״ה בשכם.

33) וכ״ה ביד רמ״ה סנהדרין שם. גו״א לקמן פסוק יז (וצע״ק שלא הביא מפרש״י סנהדרין שם).

34) סוטה יג, ב ד״ה משכם גבוהו.

35) וראה גם יד רמ״ה שם.

36) וברא״ם לקמן פסוק יז: ויהי׳ מקום דותינה במחוז אחר. וראה תו״ת כאן.

37) ע״ד פרש״י שלח (יג, יח): יש ארץ מגדלת כו׳. וראה חדא״ג סנה׳ שם.

ווייל „שם קלקלו השבטים" (כדלקמן סעיף ו').

[און דערפון מובן — אַז אויך די אַנדערע צוויי פּורעניות וואָס רש"י ברענגט (שם ענו את דינה שם נחלקה מלכות בית דוד כו') האָבן אַ פאַרבונד מיט דעם וואָס שכם איז אַ מקום לפּור־עניות פאַר יוסף'ן, כדלקמן סעיף ז'].

ו. דער הכרח אויף דעם פּירוש — איז די קשיא וואָס שטעלט זיך אין די ווערטער — וועלכע רש"י איז מעתיק — „ויבא שכמה":

פון דעם וואָס דער פּסוק („ויאמר לו לך גו' וישלחהו גו'") ווערט נסתיים מיט די ווערטער „ויבא שכמה" און ערשט אינעם פּסוק נאָכדעם הויבן זיך אָן די פּרטי הסיפּור וואָס האָבן דאָרטן פּאַ־סירט — „וימצאהו איש וגו'" — איז משמע, אַז יוסף'ס קומען אין שכם איז פאַר זיך אַן ענין עיקרי אין דעם סיפּור (פון מכירת יוסף). ד.ה. אַז זיין קומען דאָרט איז ניט אַן ענין דרך אגב, נאָר עס איז נוגע צו וויסן אַז ער איז דאָרט אָנגעקומען.

איז ניט מובן: אחי יוסף זיינען שוין דאַן ניט געווען אין שכם, נאָר אין דותן (כנ"ל ס"ג), ובמילא איז יוסף'ס קומען אין שכם געווען נאָר בדרך מעבר, גייענדיק (פון דאָרט ווייטער אויפן וועג) צו זיינע ברידער אין דותן; איז נניח אַז צוליב'ן המשך הסיפּור דאַרף דער־ציילט ווערן (כנ"ל ס"ב) אַז יוסף איז אָנגעקומען אין שכם — פאַרוואָס אָבער איז נויטיק צו אויסטיילן זיין אָנקומען אַהין ווי אַן ענין פאַר זיך[38]? עס האָט געקאָנט שטיין „וימצאהו איש בשכם והנה גו'" (די הדגשה „ויבא שכמה" איז לכאורה איבעריק).

אויף דעם זאָגט רש"י „ויבא שכמה, מקום מוכן לפּורעניות שם קלקלו השבטים כו'": יוסף'ס אָנקומען אין שכם איז ניט אַ דרך אגב'דיקער פרט אינעם סיפּור פון מכירת יוסף, נאָר ס'איז אַן ענין עיקרי פאַר זיך — דאָס איז דער אָרט וואו עס האָבן זיך אָנגעהויבן זיינע פּורעניות, ווייל „שם קלקלו השבטים": אמת טאַקע אַז מכירת יוסף איז געווען ערשט אין דותן, אָבער דער „קלקול" פון די שבטים איז שוין געווען (ווען זיי זיינען געווען) אין שכם: דאָרטן האָבן זיי שוין אָנגעהויבן צו טראַכטן און צו־גרייטן פאַר אים די פּורעניות[39] — „לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם".

ז. די שייכות פון די ווייטערדיקע צוויי פּורעניות (שם ענו את דינה שם נחלקה מלכות בית דוד כו') מיט דעם וואָס שכם איז אַ „מקום מוכן לפּור־עניות" פאַר יוסף'ן:

רש"י האָט פּריער[40] מפרש געווען, אַז יוסף „הי' מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים וחשודים על העריות ובשלשתן לקה על אבר מן החי וישחטו .. ועל דבה .. לעבד נמכר .. ועל העריות .. ותשא וגו'".

וויבאַלד אַז דער עונש פון יוסף'ן איז פאַרבונדן מיט דריי ענינים — (א) אבר מן החי, (ב) מזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים, (ג) חשודים על העריות — דאַרף מען זאָגן, אַז שכם, וואו ס'איז

38) ולהעיר שגם „(וישלחהו) מעמק חברון" מפרש רש"י — [דלא כפשוטו — כי מאי קמ"ל (ראה משכיל לדוד שם)] — „מעצה עמוקה כו' לקיים מה שנאמר כו' כי גר יהי' זרעך".

39) וראה דברי דוד כאן: ואע"ג דהקלקול נעשה בדותן מ"מ העצה על זה היתה בשכם.

40) פרשתנו לז, ב.

געווען די הכנה והתחלה פון זיינע פור־ענויות ועונשים, איז „מוכן לפורענויות" — צו דריי מיני פורענויות בדומה צו די דריי ענינים אין יוסף'ס רייד קעגן זיינע ברידער:

מצד דעם קלקול השבטים „לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם" — אַן ענין פון שפיכת דמים — איז עס אַ „הכנה" צו די פורענויות פאַר דעם וואָס ער האָט געזאָגט אַז זיי זיינען ניט נזהר אין אבר מן החי[41] — וישחטו גו'; מצד דעם וואָס „שם ענו את דינה"[42] איז עס מוכן צו די פורענויות פאַר דעם וואָס ער האָט געזאָגט אַז זיי זיינען „חשודים על העריות" — ותשא גו'; און מצד „שם נחלקה מלכות בית דוד" (וואָס ווייזט אויף אַ זלזול און פחיתות אין מלכות בית דוד — און דורך ירבעם משבט אפרים בן יוסף) — איז עס מוכן צו די פורענויות פאַרן זלזול פון „בני השפחות לקרותן עבדים" — לעבד נמכר גו'.

עפ"ז פאַלן אַפ בדרך ממילא די קושיות (דלעיל סעיף ג') — אַז מ'גענפינט אַז עס האָבן פאַסירט אין שכם נאָר פורענויות, און אויך ענינים טובים — ווייל לויט פשוטו של מקרא איז שכם מוכן לפורענויות נאָר בשייכות צו יוסף[43],

משא"כ פאַר אַלע אידן — ובפרט אַז דאָרט איז געווען אַ כריתות ברית פון יהושע'ן מיט אַלע אידן אויף קיום התורה והמצוות.

(משיחת ש"פ וישב תשל"ז)

---

41) ראה בראשית ט, ב ובפרש"י שם.

42) להעיר מפרש"י ויצא (ל, כא) דינה כו' שדנה לאה כו' ואח"כ: ויזכור גו' ונולד יוסף ע"ש יוסף גו'.

43) להעיר מפרש"י ויחי (מח, כב) — בפירוש הראשון — שיעקב נתן ליוסף „שכם ממש".